

התוס' (יח. ד"ה והכמים), שלדעת חכמים אדם מקדיש את האשם הקדש מוחלט, והרי לפנינו קרבן שיש בו קדושת-אשם ודאית, גם אם יוודע לו שחטא או שלא חטא. וכשהוברר קודם השחיטה שאינו מחוייב בו, הרי זה כשאר 'מותר אשם' שרועה עד שיסתאב ויפלו דמיו לנדבה.

ואולם דעת הרמב"ם נראית [עפ"י הסוגיא בנזיר כט] שקדושת האשם הינה מסופקת ולא ודאית, וחידשה תורה להקריבו ולאכלו הגם שיש כאן צד 'חולין בעזרה' [ולכך פסק הרמב"ם (מעשה הקרבנות יח,י), שהשוחטו בחוץ פטור], אלא שסוברים חכמים שדעת האדם להקדישנו בכל אופן, וגם אם יוודע לו שאינו חייב אשם תהא קדושתו קדושת עולה כדין מותר אשם. אך אם לא יוודע לו, הרי כאן קדושה מסופקת, שמא לא חטא [כי אין לו תורת קרבן-כפרה אלא אם באמת חטא].

ולפי שיטה זו לכאורה היה אפשר שייקרב הוא עצמו לעולה כשנודע לו, אלא שנראה על פי מה שאמרו (בנבחים ה: ובפסחים עג ועוד), שגם אשם שכיפרו בעליו באחר דינו להינתק לרעיה, אעפ"י שמצד הדין הוא עצמו ראוי להיקרב עולה – משום גזרת חכמים לאחר כפרה אטו לפני כפרה, וגזרה זו שייכת גם באשם תלוי, הלכך ירעה ויפלו דמיו לנדבה.

מה שהקשה שם על התוס' מן הסוגיא בנזיר (כט) שמבואר שם שאשם תלוי יש בו 'איסור אחד', היינו חולין בעזרה, והלא לפי חכמים גומר ומקדיש באופן מוחלט, גם אם יוודע לו שלא חטא – נראה, לפי שבאשם תלוי חידשה תורה להקריבו גם ללא סברת 'גמר ומקדיש' וכגון שהוזמו עדיו, שמודים חכמים שאין לבו נוקפו (לרב יהודה, להלן בגמרא), או כגון שיאמר בפירוש שאינו מקדיש קדושת ודאי אלא קדושת ספק (שגם החולקים על רב יהודה נראה שמודים באופן זה) – גם בכגון זה אמרה תורה להקריב אשם תלוי. וזהו שאמרו בגמרא שם שאין ללמוד חטאת העוף הבאה על הספק מאשם תלוי שתהא נאכלת, כי באשם לא מצינו שחידשה תורה להתיר אלא איסור אחד, והיינו באופנים הנזכרים, משא"כ חטאת העוף יש כאן שני איסורים, חולין בעזרה ואכילת נבלה.

עוד בגדרי 'מתוך שלבו נוקפו גמר ומקדיש' – ע' שפת אמת כאן; אבי עזרי (קמא) פסוה"מ ד, יט; רוצח ושה"נ י; ברכת מרדכי ח"א ד; חדושים ובאורים ז, א; אמרי דב אות קנה. וע"ע במובא לעיל יח אודות קדושת האשם, אם היא נחשבת קדושה ודאית לכל דבר אם לאו.

דף כד

'...אלא לאו בעדי הזמה, ודכוותיה גבי אשם תלוי בעדי הזמה'. לפי אוקימתא זו שמדובר בעדי הזמה, יש להניח שגם בהמשך המשנה, בנודע לאחר זריקת הדם, מדובר באופן זה. ויש לשמוע מכאן שאם הוזמו העדים לאחר זריקה – הבשר יאכל. [וכן יש לדייק מלשון הרמב"ם – פסוה"מ ד, יט]. וזה שלא כדעת האור-שמה (סוטה ד) שכתב כדבר פשוט שבכגון זה אין שייכת סברת 'כיפר ספיקו והלך לו', שהרי הוברר למפרע שלא היה כאן מעולם ספק אמתי שהרי עדי שקר היו ולא חל חיוב 'אשם תלוי' כלל.

ובאור הדבר, כיון שלפי מחשבתו היה לו ספק-חטא, וסבר שנתחייב באשם תלוי – חל עליו חיוב אשם תלוי ממש (עפ"י אבי עזרי פסוה"מ ד, יט; סוף הל' רוצח – בשם הגראצ"ה קמאי. ע"ש ובמכתב הראצ"ה שבסוף הספר.

וכבר נקט כן באבן האזל הל' פסוה"מ שם והוכיח מדברי הרמב"ם בהלכותיו ובפירושו. וכן כתב בחדושים-ובאורים ז, ד). נראה לישב דברי האור-שמה, שרבה (לגרסה דידן, וכן גרסת הכס"מ. והשטמ"ק הגיה 'רבה') הולך לשיטתו (בסנהדרין כז) שעד זומם אינו נפסל למפרע אלא מכאן ולהבא, כי חידוש הוא שחידשה תורה לסמוך על האחרונים ולא על הראשונים, ואין לך בו אלא משעת חידושו, ולכן כל העדויות שהעיד עד שהזום – כשרות. ולפי זה מובן שאם הוזמו לאתר הקרבת האשם – ייאכל, כי בשעת הקרבת האשם אכן היה ספק אמיתי [גם לפי מצב ידיעתנו כיום] המחייב אשם תלוי. אבל למאי דקיימא לן

כאביי שנפסל למפרע, הרי הוברר שמעולם לא היה ספק בדבר. ואכן הלך אביי לשיטתו ופירש משנתנו באופן אחר. והרי לפי שיטתו יש הכרח לדבר, שאי אפשר להעמיד משנתנו בהזמה משום הסיפא. [ומובן לפי"ז מה שסתמו בגמרא שבעיר הנדחת יש יאוש ממון כי סובר אף אם אני לא חטאתי אחרים חטאו. והלא באופן שאותם עדים שהעידו עליו העידו אח"כ על אחרים, הלא כשיפסלם בהזמה ממילא ייפסלו כל עדויותיהם – אך כיון שרבא קאמר לה, אינו מחלק בדבר, כי לשיטתו חידוש הוא ואינם פסולים אלא משעת הומה ואילך].

'שור הנסקל שהוזמו עדי, כל המחזיק בו זכה בו... עיר הנדחת שהוזמו עדיה כל המחזיק בה זכה בה... ומפקר ממוניה'. כבר דנו ראשונים ואחרונים האם איסורי הנאה הינם הפקר גמור שאין להם בעלים, או שמא שייכת עליהם בעלות אלא שאינם ברשותו של אדם להשתמש בהם, למכרם ולשאר פעולות (ע"ע יוסף דעת קדושין נו: ע"ז מב.).

ולפי השיטה שאינם הפקר גמור, צריך לפרש מה שאמרו כאן שהוא מפקירם – אין הכוונה להפקר גמור אלא שנתאיס מהם לפי שאינם שווי ערך, הלכך כל הרוצה רשאי ליטלם. ואולם כל עוד לא זכה בהם אחר – שלו הם. [וכדין 'אוש' באבידה וכדו', שכתבו כמה אחרונים שעד שלא הגיע ליד זוכה, הריהו שייך לבעלים. ע' נתיב"מ רסב, ג; קצוה"ח תו]. ויש נפקותא בדבר; שלפי הסבר זה, לדעת האומרים אין יאוש בקרקע – אי אפשר לזכות בקרקעות של עיר הנדחת שהוזמו עדיה, שהרי אין כאן הפקר גמור אלא יאוש, ואין יאוש בקרקע. וכן יתכן שהוא הדין לעבד [שהוקש לקרקע] שיצא ליהרג והוזמו עדי, וכיוצא בזה (עפ"י בית הלוי ח"א מת, ט-י). עיקר הדברים שמדין יאוש אתינן עלה ולא מדין הפקר – כן כתב בתרומת הדשן (רסב). וכן בשו"ת שבשו"ע הגר"ז ח"ה סוס"י יד ובשו"ת חתם סופר חו"מ קסה. וכן נקט בשערי ישר (ה, יב) כדלהלן.

יש להעיר שבבית הלוי כתב זאת על יסוד דברי הנתיב"מ (ערה). ואולם הנתיבות עצמו אינו מפרש סוגיתנו כך, שכתב (רסב, ג) שבדבר האסור לכל אדם כגון שור הנסקל, הוי הפקר גמור לצאת משליטת הבעלים מיד, ואינו כיאוש דאבידה או כקונם פרטי. הלכך גם כשהוזמו עדי וכלה מצב היאוש, אינו חוזר לבעלים אלא אם הלך זוכה בו כשאר כל אדם. ואולם בקצות החושן (רנט, א; תו, ב) כתב שלפי פשטות הלשון נראה שדין הפקר הוא ולא יאוש. וכתב (בסי' תו) שיש לחלק בין גידון זה לשאר איסורי הנאה שאינם נחשבים הפקר גמור – לפי שאיסורי הנאה, כשם שאי אפשר לו למכרם ולהקדישם, כמו כן אינם ברשותו להפקירם, לכך הם עדיין ברשותו, אבל כאן הלא לבסוף הוברר שעדי שקר היו, נמצא שהיה השור ברשותו מעיקרא, על כן הועילה ההפקרה שנעשתה קודם שהוזמו.

ובספר שערי ישר (ה, יב) חלק על סברה זו, שאין שייך לומר שהוברר הדבר למפרע שהיה הדבר ברשותו, כיון שלפי המצב שהיה קיים קודם שהוזמו הרי עדותם נתקבלה בבית דין והיה השור עומד להיסקל ולא היה לו שום ערך ואפשרות שימוש, על כן באמת לא היה ברשותו והרי זה כשאר איסורי הנאה, אלא מדין 'אוש' נגעו בה ולא מדין 'הפקר' (וכסברה זו תפש בספר חדושים ובאורים ה, א). [החזון-איש (ב"ק יח, ג) חולק על עיקר יסוד האחרונים שיאוש לא מפקיע מרשות הבעלים עד דאתי לרשות זוכה, וסובר שבעלותו נפקעת לאלתר, כי אין לאדם שליטה על חפץ שהוא אבוד ממנו]. וע"ע שו"ת פרי יצחק (ח"ב סוס"י סד ובסי' סה סכ"ז-כ"ט); קהלות יעקב (נדרים לג; כריתות טו); שיעורי ר' שמואל (ב"מ כא. עמ' ק); נפש חיה (לר"ר מרגליות. או"ח קנג, י); חדושים ובאורים (ח, א-ה).

'אמר ריש לקיש: הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשרי בה – כל המחזיק בה זכה בה. ומאי שנא מהא דאמר רבה...' רש"י (כאן) ותוס' ורמב"ן (בבבא בתרא קלח.). והרא"ש (בתשובה עה, ב. וכן שם יג, כא) ועוד ראשונים (ע' בגטין לב; רמב"ם זכיה ומתנה ד, א) מפרשים שריש לקיש מדבר לאחר שזכה במתנה,

והנידון בסוגיא הוא האם זו לשון הפקר אם לאו [אבל אם צווח מעיקרא 'אי אפשי', אין שום סברה שיהא הפקר, אלא נשאר המתנה ביד הנותן, שהרי לא נתן אלא על דעת שיזכה בה חברו].
 ואולם מדברי הרשב"ם (בב"ב שם. וכ"כ רבנו תם בספר הישר צו ומובא בשטמ"ק כאן) מבואר שמפרש דברי ריש לקיש בצווח מעיקרא "אי אפשי בה" ומועילה אמירתו מדין סילוק קודם שתגיע המתנה לידו, וגם מרשות הנותן יצאה, הלכך הריהי הפקר לכל [ועל זה נסב הדיון בהמשך הסוגיא], אבל לאחר שתבוא לידו – אמירתו אינה מועילה, שאין זו לשון הפקר. (והתוס' שם תמהו עליו כיצד יפרש את כל מהלך הסוגיא, ע"ש וביד-רמה שם, ובבית הלוי ח"א כד. וע"ע מו"מ בכללות הענין, בחדושים ובאורים ה, 1).
 לפי פירוש זה יש לומר דוקא במתנה, אבל במכר לא יצאה מרשות מוכר לגמרי שהרי יש לו עדיין ליטול הדמים (עפ"י רב האי גאון בספר המקח טו).

זמאי שנא מהא... מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו מתנה זו תיבטל מבוטלת אי אפשי
 בה דבריו קיימין...'. רש"י גרס 'לא אמר כלום', ומפרש שמוזה אין להקשות על ריש לקיש, שלא אמר ר"ל אלא במתנת מטלטלין אבל בקרקע הרי לא הפקיר השדה אלא אינו חפץ שתהא המתנה קיימת. באור החילוק הוא (כן חילק הרשב"א בגטין לב) שבמתנת מטלטלין מתפרש לשון "אי אפשי בה" כהפקר ולא כמי שאינו חפץ במתנה מעיקרא, שאם כן היה לו להחזירה לנותן, אלא ודאי דעתו להפקירה. משא"כ במתנת קרקע אינו מפקירה בכך אלא שלא חפץ שהמתנה תהא קיימת והרי כבר קיבלה, לפיכך לא אמר כלום.

(ע"ב) 'אמר ר' אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו'. כן היא שיטתו של ר' אלעזר בכמה מקומות, לדרך ב'תברא' – בשבת צב: יבמות קח: כתובות עה: ב"ק מח: חולין טז. וכאן. וכן מצינו פעם אחת לר' ירמיה (ביבמות יג.), לשמואל (יבמות קח:), לר' יוחנן (ב"ק מח) ולר' זירא (ב"ק מז:).

'קסבר ר' יוסי, כלי שרת מקדשין בו את הפסול בתחלה ליקרב'. כלומר, בפסולים כאלו שאינם פסול גמור (עפ"י רש"י). אבל שאר פסולים, אין כלי שרת מקדשם ליקרב (ע' זבחים פז. וודאי שהבשר אינו נאכל). והטעם שאין כאן פסול גמור – לפי שקבלת הדם היתה בהכשר ורק אחר כך נודע לו, ושונה משאר מקומות שמקבל בכלי דבר פסול (עפ"י תוס'; שפת אמת מנחות קב: ועע"ש). ועוד, כיון שמתחילה בא קרבן זה על הספק והרי כבר נשחט ונתקבל הדם ובשעת הקבלה היה ראוי לזרקו – כבר הוקבע הזבח בהכשר, כי בכך הכשירתו תורה, והרי זה דומה לנודע אחר זריקה שלא נפסל (עפ"י חזון איש זבחים יט, יב).

דף כה

'בשלמא לדידי דאמינא מחיים, בהא פליגי ר' שמעון ורבנן, דר' שמעון סבר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה...' יש שהוכיחו מכאן שאין מועיל פדיון לעגלה ערופה, שאם מועיל הלא גם אם עגלה ערופה נאסרת מחיים, שחיטתה שחיטה ראויה היא, שהרי אפשר בפדיון, וכמו שאמרו (בחולין פא:). לענין פרת חטאת (עפ"י חזון איש פרה ב, י; הגר"ש גרוזענסקי – מובא בשו"ת אחיעזר ח"ד עט). וכבר נחלקו אחרונים בדבר – ע' משנה למלך הל' רוצח י, ובמצוין ביוסף דעת קדושין נו. ועע"ש בגדר 'ירידתה לנחל אוסרתה'.